

ВИСНОВОК

наукового керівника щодо виконання
індивідуального плану освітньо-наукової програми
підготовки доктора філософії та роботи над дисертацією
Литвинова Андрія Олексійовича

«Публічне управління розвитком соціальних кластерів України»,
яка подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії
з галузі знань 28 – Публічне управління та адміністрування
за спеціальністю 281 – Публічне управління та адміністрування

Литвинов Андрій Олексійович є випускником Харківського регіонального інституту державного управління Національної академії державного управління при Президентові України, магістр публічного управління та адміністрування. У жовтні 2021 року він вступив до аспірантури Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Навчальну складову індивідуального плану освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії Литвинов А.О. виконав у повному обсязі.

Робота Литвинова А.О. над темою дисертації почалась із визначенням завдань дисертаційного дослідження а саме:

- систематизувати та узагальнити наявні наукові розробки теоретичних основ дослідження публічного управління розвитком соціальних кластерів;
- уточнити зміст понятійного апарату теми дослідження;
- побудувати та обґрунтувати структурно-логічну схему типової моделі публічного управління розвитком регіонального соціального кластеру;
- узагальнити світовий досвід ведення соціально орієнтованої кластерної політики та з'ясувати можливість адаптації кращих практик в Україні;
- охарактеризувати сучасний стан публічного управління розвитком соціальних кластерів в Україні, визначити особливості цього процесу на

рівні територіальних громад (на прикладі Солоницівської селищної ради Харківського району Харківської області);

- обґрунтувати доцільність утворення соціальних кластерів на регіональному рівні;

- розробити концептуальні положення формування стратегії публічного управління розвитком соціальних кластерів на рівні регіону;

- означити вигоди державно-приватного партнерства як інструменту інституційного механізму реалізації стратегії публічного управління розвитком соціальних кластерів в умовах децентралізації влади в Україні.

Усі визначенні завдання дисертаційної роботи, які ставив перед собою Литвинов А.О., було виконано. Це дозволило зробити наступні висновки.

Розглянуто історичні аспекти формування кластерних утворень та концептуальних положень теорії розвитку кластерів, що дозволило запропонувати авторське бачення встановлення поетапної послідовності розвитку цих процесів. Виділено шість етапів та викладено їх зміст. Зокрема, це такі етапи, як: початковий практичний (зародження кластерних форм організації виробництва); початковий теоретичний (зародження наукової думки); становлення кластерної теорії; еволюція економічних теорій; становлення понятійного апарату та формування теорії розвитку кластерів; створення міжнародних організацій і платформ, проведення кластерної політики.

З'ясовано, що кластерні утворення, із-за широкого представлення у різних сферах суспільства, мають різноманітну будову, що ускладнює процес їх типологізації. Теоретичне узагальнення наявних класифікаційних підходів свідчить, про те, що в їх основу покладено певні ознаки кластерного утворення: сфера діяльності, територіальна прив'язка, неоднорідність, етапність, законність утворення, інноваційність, конкурентні переваги, життєвий цикл, типи зв'язків, національні особливості, масштаб, цілі, можливості, специфіка тощо. Найбільш розповсюдженим є галузевий підхід, що базується на визначенні сфер економічної діяльності та врахуванні

внутрішнього потенціалу території. Фрагментарність інформації з визначення видів соціального кластеру, що зустрічається в науковій літературі, дозволила запропонувати систематизований класифікаційний підхід за такими ознаками, як: за принципом формування; за галузями соціальної сфери (видами діяльності); за етапом обороту людського капіталу; за розвитком потенціалу населення; за напрямом інвестицій.

Сформовано перелік групи учасників соціального кластеру та визначено загальні принципи формування кластерів. Так, до групи учасників віднесено базові інституції соціальної сфери (галузеві заклади, установи, організації, підприємства, які безпосередньо надають соціальні послуги), що, зазвичай, складають «ядро» кластеру; органи публічного управління (органи державної влади, органи місцевого самоврядування); некомерційні, громадські та міжнародні організації, партнери; наукові, науково-дослідні, освітні установи, представники малого і середнього бізнесу, допоміжні об'єкти – фінансові, страхові, юридичні тощо. Кожна з наведених груп здійснює соціальний захист населення, забезпечує технічну, технологічну, юридичну, інвестиційну, інноваційну, консультативну, складську, транспортну, логістичну та інший вид підтримки. Учасники кластеру об'єднані спільними інтересами та цілями щодо соціально-економічного розвитку території, модернізації соціально значимих інфраструктурних елементів, що впливають на підвищення якості життя місцевого населення. Зазначено, що наведені групи є умовними та у будь-який час можуть змінюватись, зокрема, доповнюючись новими учасниками як з державного, так і недержавного сектору. Водночас, висловлено застереження, що на практиці дуже важко об'єднати роботу державних і недержавних організацій в одному великому соціальному кластері, наприклад, на рівні регіону. Набагато простіше сформувати декілька взаємопов'язаних кластерів, утворених у різних галузях соціальної сфери, наприклад, освітній (освітньо-науковий), охороні здоров'я, культурній, соціального захисту, житлово-комунальній та ін.

Визначено та розкрито зміст першочергових принципів, які складають необхідний мінімум. До них віднесено: добровільність, взаємну довіру, взаємовигідність, відкритість, прозорість, публічність, системність, єдність цілей, зв'язність, послідовність, довгостроковість, ефективність, урегульованість, інноваційність, мотиваційність, активність, фінансова участь, адаптивність та високотехнологічність. Також зазначено, що, якщо розглядати соціальну сферу у широкому розумінні, коли перелік послуг охоплює не тільки духовні, але й матеріальні потреби людини, тоді сформований кластер може набути певних індивідуальних особливостей, а отже, наведений перелік загальних принципів може розширитись за рахунок специфічних та/або додаткових принципів, які підкреслюють індивідуальні особливості функціонування кластерів. Це такі принципи, як принцип адекватності розміру кластеру; принцип відповідності моделі формування соціального кластеру наявним умовам; принцип відповідності моделі формування соціального кластеру наявним умовам; принцип мінливості кордонів кластерних утворень; принцип гармонічного інтегрування соціального кластеру в регіональну або національну соціально-економічну сферу та ін.

Розглянуто переваги соціально орієнтованої кластеризації в забезпеченні продуктивної зайнятості населення та визначено фактори, що впливають на ці переваги: збереження людського капіталу (базові виміри – демографія, міграція, освіта, здоров'я; суб'єктивні виміри – соціальне почуття й самопочуття); природозберігаючий фактор (екоуправління, екологізація); раціональне використання трудових ресурсів (забезпечення мінімізації витрат на їх формування й утримання та отримання максимального результату від їх використання); економія трудових і матеріальних ресурсів (технологізація, спеціалізація виробництва та краще використання робочого часу); прискорення соціально-економічного розвитку (реформування, модернізація); вдосконалення територіальної організації економіки (створення локальних виробничих комплексів і центрів, забезпечення взаємопов'язаного

пропорційного розвитку галузей господарства в периферійних економічних районах); покращення системи розселення (усунення надмірної концентрації виробництва та населення у великих містах; розвиток малих і середніх населених пунктів за рахунок ефективного розосередження промисловості по території; створення єдиної мережі об'єктів соціальної інфраструктури тощо); підвищення якості життя населення (підвищення рівня доходів людини, вільний доступ до отримання соціальних послуг, забезпечення безпеки громадян, покращення екологічної ситуації).

Уточнено зміст понятійного апарату теми дослідження («кластер», «соціальний кластер», «публічне управління розвитком соціального кластеру»). З'ясовано, що поняття «кластер» найбільш широко використовується в економічних науках та здебільшого позначає деяку спільність, сукупність, об'єднання, систему, мережу; концентрацію виробничих суб'єктів, які географічно локалізовані та об'єднані різними інституційними горизонтальними і вертикальними зв'язками, спільною працею та здоровою конкуренцією. Різняться кластери за цілями, масштабами, набором бізнес-учасників. Щодо соціального кластеру, то, як самостійна одиниця, це поняття в науковій літературі зустрічається рідко, здебільшого зустрічаються його інтеграційні форми, що об'єднують декілька галузей. Однак, такий підхід призводить до непорозуміння як в науковому колі, так і у практичній діяльності.

В роботі наведено авторське бачення сутності соціального кластеру та пропонується трактувати його як географічно-функціональне утворення, одну з форм соціального партнерства в соціальній сфері, що здійснюється на принципах добровільного об'єднання, рівноправності й довіри партнерів, які знаходяться у територіальній близькості та спрямовують свою діяльність на досягнення спільних взаємовигідних і соціально значимих цілей. Причому партнерами можуть бути представники різних секторів – державного, комерційного, громадського. Даний підхід обмежує утворення кластерної форми лише соціальною сферою, її галузями задля досягнення соціально

значимого ефекту на певній території шляхом надання соціальних послуг місцевим мешканцям, що підкреслює людиноцентричну спрямованість кластеру.

Поглиблено змістовне наповнення поняття «публічне управління розвитком соціального кластеру», яке пропонується трактувати як цілеспрямована діяльність органів публічної влади (системи владних інституцій, що складають органи державної влади та органи місцевого самоврядування) та суспільних інституцій, що здійснюється у формі соціального партнерства, організованого у соціальній сфері задля створення соціального кластеру, діяльність якого має бути спрямована на досягнення бажаних і корисних цілей соціального розвитку певної території, розв'язання соціальних проблем, підвищення добробуту населення, забезпечення соціального вирівнювання тощо. Дане визначення побудоване на поєднанні основних аспектів понять «публічне управління» і «соціальний кластер» та відображає множинні процеси, що об'єднані єдиною метою та пов'язані учасниками, зв'язками й спільними ознаками.

Обґрунтовано структурно-логічну схему типової моделі публічного управління розвитком регіонального соціального кластеру. Виділено групи його учасників, які в цілому складають чотири сектора: ядро кластера і постачальники послуг; суб'єкти, які підтримують функціонування й розвиток кластеру; сектор забезпечення функціонування кластеру; споживачі соціальних послуг. Основними ідеями даного кластеру є підвищення якості життя населення регіону, інтеграція установ соціальної сфери та інших учасників кластеру навколо реалізації цільових програм і проєктів, залучення бюджетних і небюджетних джерел і ресурсів, формування єдиної регіональної системи соціального захисту населення. Переваги запропонованої моделі полягають у чіткому розподілі учасників кластеру по секторам / видам діяльності, встановленню їх взаємозв'язків, участі у додаткових формах підтримки, експортних можливостях і впливу на формування економічної складової регіону. Теоретичне значення наукового

результату полягає у закладанні науково-методичної основи для формування національної бази даних про соціальні кластери, впорядкування інформації про них, у тому числі заснованої на статистичних характеристиках (основних – стосуються діяльності кластера (учасники, ресурси, технології, методи) та додаткових – створюють умови для функціонування й розвитку кластеру).

З'ясовано, що одним із центрів найбільшого розвитку кластерної моделі економіки є ЄС: кластери функціонують у 29 європейських країнах; у 20 країнах реалізується 30 національних кластерних програм; здійснюється підтримка регіональних кластерів у 49 регіонах 16 європейських країн. Кластерна політика в країнах ЄС є різноманітною, залежить від конкретної національної чи регіональної політики; кластери підтримуються через спеціальні програми, які вбудовані в особливу систему національного управління та реалізуються широким колом учасників; підтримка кластерів пов'язана з територіальним розвитком. Головним джерело фінансування європейських кластерів є держава.

Встановлено, що успішне функціонування національних кластерів забезпечується завдяки ефективній координації діяльності його учасників, серед яких вагомую роль відводиться представникам державної та/або регіональної влади. Зокрема, уряди багатьох країн ініціюють створення інноваційних технопарків, інвестують стратегії, проекти, програми з розширення кластерів у різних сферах тощо.

Розглянуто досвід з використання кластерного підходу під час вирішення питань гуманітарного реагування на міжнародному рівні, зокрема, на прикладі діяльності Управління Верховного комісара ООН у справах біженців. Охарактеризовано кластерну структуру УВБК ООН, визначено правові та організаційні засади діяльності, наведені механізми розв'язання соціально-гуманітарних проблем та зазначені конкретні результати.

На підставі аналізу нормативно-правових і звітних документів Солоніцівської селищної ради Харківського району Харківської області, а також практичного досвіду автора роботи узагальнено досвід публічного управління в соціальній

сфері, визначено переваги, виклики та ризики, що можуть вплинути на створення й розвиток соціального кластеру на даній території. Зокрема, перевагами є: розгалуженість транспортної мережі (можливість розвитку автомобільного транспорту); достатня кількість природних джерел (можливість використання альтернативних джерел енергії; модернізація системи водопостачання); значний трудовий потенціал (розвиток підприємництва, системи державно-приватного партнерства); довіра до влади (використання різних джерел фінансування інвестиційних проєктів і програм). Головними викликами є: відтік трудових ресурсів з громади; проблеми з перевезенням учнів до закладів освіти та населення в цілому (незадовільний технічний стан транспорту, відсутнє транспортне сполучення між віддаленими селами, незадовільний стан доріг); несприятлива демографічна ситуація; висока зношеність інфраструктурних мереж ЖКХ; відсутність сучасного обладнання в закладах охорони здоров'я; низький рівень екологічної культури населення та їх ставлення до навколишнього середовища; низький рівень активності громадян щодо їх участі в житті громади.

Було удосконалено підхід до методологічних основ обґрунтування доцільності утворення соціальних кластерів на регіональному рівні. В основу даного підходу закладено використання методу експертних оцінок, який дозволяє врахувати думку мешканців конкретної територіальної громади щодо доцільності побудови адекватної моделі кластеризації в соціальній сфері, її можливих учасників та отримання бажаного соціального ефекту.

Автором розроблено концептуальні положення формування стратегії публічного управління розвитком соціальних кластерів на рівні регіону, визначено цілі, напрямки, механізми реалізації стратегії, окреслено фактори успішного функціонування кластеру, обґрунтовано необхідність консолідації зусиль учасників кластерного утворення щодо формування комфортного соціального середовища, спрямованого на підвищення рівня добробуту населення та надання якісних соціальних послуг місцевим мешканцям.

Працюючи над дисертацією Литвинов А.О. проявив себе як науковець, що має достатній рівень теоретичної і методичної підготовки, здатний самостійно ставити й вирішувати наукові та практичні завдання. Слід відзначити вміння здобувача працювати з інформацією, систематизувати й узагальнювати залучені теоретичні та практичні матеріали.

Аспірант Литвинов А.О. співпрацював з науковим керівником протягом усього терміну навчання в аспірантурі. Здобувач постійно вдосконалював свою професійну майстерність, підвищував рівень виконання наукових досліджень та зарекомендував себе як наполегливий та працелюбний дослідник. Він безпосередньо брав участь у виконанні всіх етапів проведення дослідження. Усі наукові та практичні результати, що наведені в дисертації, отримані особисто здобувачем.

Дисертаційна робота Литвинова А.О. є самостійно виконаною науковою працею. Усі сформульовані в ній висновки, теоретичні положення та пропозиції ґрунтуються на особистих дослідженнях. У роботі не використовувалися ідеї співвиконавців науково-дослідної роботи. Основні положення дисертаційного дослідження висвітлено у 18 публікаціях, з них 4 – у наукових вітчизняних фахових виданнях, 1 стаття у закордонному виданні, 13 статей та тез доповідей в інших наукових виданнях України.

Вважаю, що наукова складова індивідуального плану роботи Литвинова Андрія Олексійовича виконана повністю та на високому рівні.

Науковий керівник,

доктор наук з державного управління, професор

кафедри права, національної безпеки та європейської інтеграції

ІННІ «Інститут державного управління»

Харківського національного університету

імені В.Н. Каразіна

ПІДПИС ЗАСВІДЧУЮ
Начальник відділу
кадрів

Богодмитр БУЛЬБА